

KELETAS ŽODŽIŲ APIE SALANTŲ SENOVĘ IR JŲ ŽMONES

Salantai miestu pradėti vadinti tik nuo 1640 metų. Anksčiau tebuvo tik kaimas, kuris, matyt, bus turėjęs du vardus: *Skilandžiai* ir *Salantai*. Panašiai nutiko su Žeimiais, kurie XVI a. vadinosi *Žabyčiais*, ir su Rekete, kuri vadinosi *Gailaičiais*.

1630 m. Skilandžiuose buvo pastatyta bažnyčia. Jos klebonijai buvo atiduoti trys kaimai: Ablinga, Laigiai ir Ližiai. Jų gyventojai pyliavas pylė ir činšą (mokesčius) mokėjo klebonui. Metrikų knygos čia pradėtos rašyti taip pat 1630 metais. Pradžioje netvarkingai, vėliau tvarkingiau. Įrašai trumpi ir lakoniški. Pavyzdžiui, 1631 m. įrašyta: Adomas Jakutaitis iš Skilandžių su Kristina Lutaite iš Skilandžių, liudytojas Jurgis Zabelaitis iš Laivių. XVIII a. metrikai smarkiai pailgėja. Rašoma, kas sutuokė, iš kokių parapijų jaunieji, paminima, kad apklausinėti liudytojai.

Galūnės *-aitis* ir *-aitė* reiškė jaunikaitį ir jaunikaitę. Jei jungtusių metrikuose tų galūnių nėra, tai reiškia, jog susituokia našlys arba našlė. Pavyzdžiui, 1643 m. susituokė Dargužis (vadinasi, našlys) iš Lenkimų su Petrutaite iš Grūšlaukės, 1645 m. Pikturnaitis iš Akmenalės susituokė su Razmiene (vadinasi, našle) iš Nasrėnų. Toks nuoseklumas išnyksta, kai pavardės pradedamos iškraipyti, lenkinti prikeriant priesagas *-evič* (*Rimkevičius* vietoje *Rimkus*), *-ausk* (*Zabitauskas* vietoje *Zabitis*) ir t.t. Mergaičių pavardėms pradedama prikergti *-owna* vietoje *-aitė*. Pavyzdžiui, 1795 m. rašytojo M. Valančiaus tėvas susituokė su Stonkaite. Jos pavardė užrašyta *Stonkowna*.

Kai Skilandžiuose prasidėjo metrikacija, dar daugelis pavardžių atitiko kaimų pavadinimus. Pavyzdžiui, Skilandaitis iš Skilandžių (1635 m.), Tarvydaitis iš Tarvydų (1645 m.), Kumpikaitis iš Kumpikų (1648 m.), Žibalaitis iš Žibalų (1650 m.), Ladaitė iš Ladzių (1644 m.), Skaudaitė iš Skaudalių (1645 m.), Mončaitė iš Mončių (1658 m.) ir t.t. Pastaroji pavardė vėliau virto į *Moncevičių*, o kaimas ir dabar tebevadinamas Mončiais.

Salantų metrikacijos knygoje randame daug įdomių, dabar jau retai besutinkamų arba visiškai nebesutinkamų, pavardžių. Pavyzdžiui, Burbeklis iš Notėnų (1654 m.), Muitininkaitis iš Salantų (1656 m.), Medragis iš Mišėnų (1656 m.), Klausgailis iš Šlaveitų (1656 m.), Pilkis ir Tautgalvis iš Juodupėnų (1657 m.), Tevelaitis iš Pesčių (1658 m.), Kalibaitis iš Baidotų (1658 m.), Kibis iš Pučkorių (1677 m.), Drimba iš Baidotų (1765 m.) ir t.t.

Senujų metrikų rašyba leidžia įžvelgti kai kurių vietovardžių kilmę ir pasekti jų kitimą. Pavyzdžiui, rašoma *Gintiliškė*. Iš čia matyti, kad tas vietovardis yra kilęs nuo

asmenvardžio *Gintila*. Vėliau tas vietovardis virto į *Ginteliškę*. Iš pavardės *Graupšytis* (1644 m.) galima spėti, kad kaimo pavadinimas *Grabšyčiai*, galimas dalykas, yra susijęs su tokiu asmenvardžiu.

Salantų apylinkės yra davusios nemaža kultūros veikėjų. Baidotuose 1779 m. gimė poetas Kiprijonas Nezabitauskas-Zabitis, 1831 m. sukilimo dalyvis. Ten pat 1800 m. gimė jo brolis Kajetonas, 1824 m. išleidęs elementorių „Naujas mokslas skaitymo dėl mažų vaikų“. Toje pačioje sodyboje 1895 m. gimė viena iš Kauno operos kūrėjų, solistė Adelė Nezabitauskaitė-Galaunienė ir du jos broliai kraštotyrininkai Adolfas (1901 m.) ir Liudvikas (1903 m.). Nasrėnuose 1801 m. gimė rašytojas Motiejus Valančius, Gedgaudžiuose 1866 m. gimė rašytojas Dėdė Atanasas (K. Pakalniškis). Imbarėje yra gimęs kalbininkas F. Sragys, o Reketėje – kalbininkas A. Salys.

XIX a. pradžioje Salantuose veikė vario raižykla, kurioje buvo gaminamos iliustracijos minėtam Nezabitausko elementoriui. Tokiais dalykais negali pasigirti net didesni miestai.

XX a. pradžioje, atgavus spaudą, čia buvo leidžiami Aleksandro Bendiko kalendoriai („Keleivis, išeinąs in Žemaičius ir Lietuvą“). Tas pats Bendikas sudarė ir išleido elementorių. Salantiškiai aktyviai dalyvavo 1905 m. revoliucijoje, Salantuose 1918–1919 m. veikė revoliucinis komitetas, išlaikęs valdžią savo rankose ilgiau negu kituose gretimuose valsčiuose.

Bendraautoris Juozas Mickevičius

Švyturys [Kretingos r. laikr.]. 1973 08 07

Rankraštis yra LMA bibliotekos rankraščių skyriuje, A. Jucio fonde f. 285, b. 1303. l. 1–3

VYSKUPO, RAŠYTOJO MOTIEJAUS VALANČIAUS ŠEIMA

Kretingos rajone, Nasrėnuose, esančiuose prie Salantų–Kretingos vieškelio, 1801 m. vasario 16 d. gimė vyskupas, rašytojas, „Palangos Juzė“ ir daugelio kitų veikalų autorius. Toje sodyboje dabar yra įrengtas memorialinis rašytojo muziejus. Lanko jį ir artimieji, ir tolimieji, nes rašytojas savo veikalais artimas visiems – ir žemaičiams, ir lietuviams.